

Polityki otwartości w Polsce

Czym są instytucjonalne polityki otwartości?

Polityka otwartości to dokument regulujący kwestie związane z otwartym udostępnianiem wyników badań prowadzonych w instytucjach naukowych i/lub finansowanych przez powołane do tego agencje i fundacje. Mogą przyjmować formę rezolucji, w których instytucja **zaleca** udostępnianie wyników badań w modelu otwartym, bądź stanowczych mandatów, które zawierają prawne **zobowiązanie** pracowników lub grantobiorców do publikowania prac naukowych w otwartym dostępie. Polityki otwartości niosą za sobą szereg korzyści dla wdrażających je instytucji: usprawniają zarządzanie wiedzą i ewaluację, ułatwiają promocję dorobku naukowego instytucji, a także przyczyniają się do większej transparentności i odpowiedzialności za działania finansowane ze środków publicznych. Coraz więcej instytucji na świecie decyduje się na wprowadzenie polityk otwartości, widząc w tym rozwiązaniu szansę na systemową zmianę komunikacji naukowej.

Zalecenia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

W Polsce rozwiązania w tym zakresie zalecane są przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego:

„Pierwszym krokiem w kierunku określenia zasad otwartego dostępu powinno być przyjęcie przez każdą jednostkę naukową i uczelnię własnej instytucjonalnej polityki otwartego dostępu”.

→ zob. <https://www.gov.pl/web/nauka/otwarty-dostep-do-publicacji-naukowych>

Strategiczne kierunki działań na rzecz otwartego dostępu w Polsce określa dokument „Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce” opracowany przez MNiSW w 2015 roku. Zawarte w nim zalecenia dla jednostek naukowych i uczelni obejmują zapewnienie otwartego dostępu do wyników badań (z preferencją dla dostępu libre):

„W tym celu konieczne jest opracowanie i przyjęcie instytucjonalnych polityk w zakresie otwartego dostępu na szczeblu jednostek naukowych lub uczelni. Polityki te w szczególności mogą zawierać zobowiązanie twórców publikacji naukowych powstających w wyniku finansowania ze środków publicznych do zamieszczenia ich w konkretnym repozytorium (chodzi o udostępnienie w repozytorium pełnego tekstu albo odniesienia-linku do takiego tekstu opublikowanego w ramach drogi złotej)” (s. 12).

→ zob. <https://www.gov.pl/web/nauka/dokumenty-na-temat-otwartego-dostepu>

Podsumowując ustalenia z „Kierunków rozwoju otwartego dostępu...” MNiSW rekomenduje:

„Opracowanie i przyjęcie przez poszczególne uczelnie, instytuty badawcze i instytuty PAN oraz przez NCN i NCBR własnych instytucjonalnych polityk w zakresie otwartego dostępu (OD), które będą określać zasady publikowania w OD wyników badań (głównie dotyczy to artykułów w recenzowanych czasopismach, ale także np. recenzowanych materiałów konferencyjnych, ewentualnie danych badawczych)”.

→ zob. <https://www.gov.pl/web/nauka/otwarty-dostep-do-publicacji-naukowych>

Rzecznictwo Koalicji Otwartej Edukacji

Otwarty dostęp do wyników badań naukowych, w tym opracowywanie i wdrażanie instytucjonalnych polityk otwartości, stanowi jeden z obszarów zainteresowania Koalicji Otwartej Edukacji. Od prawie 10 lat KOED rekomenduje rozwiązania dla otwartej nauki, opiniuje projekty ustaw i rozporządzeń oraz obserwuje systemowe działania na rzecz otwartego dostępu. Członkowie KOED-u brali także udział w opracowywaniu wzoru polityki otwartości, który znalazł się w materiałach udostępnianych przez MNiSW oraz promowanych w wielu inicjatywach na rzecz otwartego dostępu.

→ zob. <https://www.gov.pl/web/nauka/materialy-na-temat-otwartego-dostepu>

→ zob.

<http://koed.org.pl/pl/blog/2016/09/08/mnisw-pracuje-nad-otwartym-dostepem-do-publicacji-naukowych>

KOED był mocno zaangażowany w działania związane z realizacją zapisów zawartych w „Kierunkach rozwoju otwartego dostępu do treści naukowych w Polsce”:

list do MNiSW z 5 kwietnia 2016 r.

→ zob. http://koed.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/KOED_MNiSW.pdf

list do MNiSW z 29 grudnia 2017 r.

→ zob.

<https://koed.org.pl/pl/blog/2018/01/25/kierunki-rozwoju-otwartego-dostepu-list-koed-do-mnisw/>
odpowieź MNiSW z 7.02.2018 r.

→ zob.

<https://koed.org.pl/pl/blog/2018/02/20/odpowiedz-mnisw-na-list-koed-ws-otwartego-dostepu/>

Od sformułowania przez MNiSW rekomendacji zawartych w „Kierunkach rozwoju otwartego dostępu...” minęły 4 lata. W tym czasie wiele instytucji naukowych przyjęło polityki otwartości, kolejne przygotowują się do tego kroku.

Informacje na ten temat zamieszczane są zwykle na stronach internetowych instytucji, nie ma jednak żadnego centralnego rejestru instytucjonalnych polityk otwartości ani aktualnego opracowania uwzględniającego zmiany, jakie zaszły w latach 2015-2019.

Naszym celem jest zebranie aktualnych informacji na temat polityk otwartości wprowadzanych w instytucjach naukowych w Polsce.

Opracowanie stworzono stosując metody analizy danych zastanych (zamieszczonych na stronach internetowych) oraz wywiadu (kierując zapytania pocztą elektroniczną do uczelni i instytutów naukowo-badawczych). Wysłano maile do 78 uczelni państwowych oraz do 183 instytutów naukowo-badawczych. Następnie zapoznano się z politykami poszczególnych instytucji, uwzględniono lata 2015-2019.

Polityki otwartości przyjęte w latach 2015-2019

Cztery uczelnie wyższe przyjęły własne instytucjonalne polityki otwartości:

- **Szkoła Główna Handlowa, 22.11.2017 | [link](#)**
- **Uniwersytet Gdański, 14.12.2017 | [link](#)**
- **Uniwersytet Medyczny w Łodzi, 22.02.2018 | [link](#)**
- **Politechnika Krakowska, 22.03.2019 | [link](#)**

Siedem uczelni medycznych oraz jeden instytut naukowy przyjęło wspólną Politykę Otwartości Polskiej Platformy Medycznej (projekt finansowany w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, działanie 2.3 POPC, poddziałanie 2.3.1, Typ II projektu: Cyfrowe udostępnianie zasobów nauki):

Wspólna polityka otwartości | [link](#)

- **Uniwersytet Medyczny w Białymstoku**
- **Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu**
- **Gdański Uniwersytet Medyczny**
- **Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach**
- **Uniwersytet Medyczny w Lublinie**
- **Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie**
- **Warszawski Uniwersytet Medyczny**
- **Instytut Medycyny Pracy w Łodzi**

Instytut Medycyny Pracy w Łodzi przyjął pierwszą politykę 28.12.2016 r., następnie 26.09 2018 r. przystąpił do Polityki Otwartości Polskiej Platformy Medycznej.

Siedem instytutów (w tym 3 instytuty Polskiej Akademii Nauk) przyjęło własne polityki otwartości:

- Instytut Sławiastyki PAN, 2.10.2017 | [link](#)
- Instytut Nauk Prawnych PAN | [link](#)
- Instytut Fizyki Jądrowej PAN | [link](#)
- Główny Instytut Górnictwa w Katowicach, 16.07.2018 | [link](#)
- Instytut Chemicznej Przeróbki Węgla w Zabrze, 12.09.2018 | [link](#)
- Instytut Fizyki Plazmy i Laserowej Mikrosyntezy | wewnętrzne zarządzenie, link niedostępny
- Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwożarowej im. Józefa Tuliszowskiego – Państwowy Instytut Badawczy | zarządzenie, link niedostępny

Przed 2015 rokiem instytucjonalną politykę otwartości przyjęło Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (2014) | [link](#)

Prace nad przyjęciem polityki otwartości

Plany przyjęcia regulacji w zakresie otwartego dostępu deklarują kolejne uczelnie oraz instytuty naukowe (na podstawie korespondencji i/lub informacji zamieszczonych na stronach internetowych):

- Uniwersytet Warszawski | [informacja](#)
- Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie | [informacja](#)
- Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
- Uniwersytet Wrocławski
- Wojskowa Akademia Techniczna
- Uniwersytet Opolski
- Politechnika Gdańska
- Politechnika Wrocławska
- Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
- Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
- Uniwersytet Łódzki
- Międzynarodowy Instytut Biologii Molekularnej i Komórkowej w Warszawie
- Instytut Badań Literackich PAN
- Instytutu Farmakologii im. Jerzego Maja PAN
- Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt im. Jana Kielanowskiego PAN

Inne działania na rzecz otwartego dostępu

Niezależnie od uregulowań w postaci polityki otwartości instytuty naukowo-badawcze informowały o innych działaniach na rzecz otwartego dostępu, takich jak:

- **promocja praktyk ułatwiających otwarty dostęp, np. deponowanie prac w repozytoriach, wybór czasopism zapewniających otwarty dostęp:**
 - Instytut Informatyki Teoretycznej i Stosowanej PAN - umieszczanie preprintów publikacji naukowych w arXiv oraz bioRxiv, sporadycznie także deponowanie prac w repozytorium CeON, część wyników jest również publikowana w postaci kodu źródłowego udostępnianego na platformie Github na zasadach otwartego oprogramowania,
 - Centrum Astronomiczne im. M. Kopernika PAN - udostępnianie publikacji na zasadach otwartego dostępu bezpośrednio przez wydawców publikacji, albo poprzez umieszczenie jej przez autora publikacji w arXiv,
 - Instytut Badań Systemowych PAN udostępnia w Atlasie Zasobów Otwartej Nauki (<https://azon.e-science.pl/>) około 100 pełnych tekstów rozpraw doktorskich i książek wydanych przez Instytut, zaś w przygotowaniu do udostępnienia jest ponad 1100 raportów badawczych i ponad 150 kolejnych książek,
 - Sieć Badawcza Łukasiewicz - Instytut Odlewnictwa prowadzi Bibliotekę Cyfrową <http://bc.iod.krakow.pl>,
 - Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpowodzi im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy zaleca pracownikom, aby wydawcom zewnętrznym udzielali licencji niewyłącznej na wykorzystanie utworu, z zachowaniem możliwości deponowania elektronicznej wersji pełnego tekstu w otwartych repozytoriach.
- **otwarty dostęp do czasopism naukowych wydawanych przez instytuty:**
 - Instytut Paleobiologii PAN (jeden z pierwszych, który zapoczątkował publikacje Open Access wszystkich swoich wydawnictw),
 - Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN (w czasopismach stosowane są wolne licencje, publikacje dostępne także w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych <http://www.rcin.org.pl>)
 - Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN,
 - Instytut Matematyczny PAN (wprowadził otwarty dostęp do 3 czasopism uczestniczących w programie "Wsparcia dla czasopism naukowych"),
 - Sieć Badawcza Łukasiewicz - Instytut Lotnictwa,
 - Sieć Badawcza Łukasiewicz - Instytut Biopolimerów i Włókien,
 - Sieć Badawcza Łukasiewicz - Instytut Odlewnictwa,
 - Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpowodzi im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy.

Opracowanie dla Koalicji Otwartej Edukacji przygotowały Iwona Sójkowska (Stowarzyszenie EBIB) i Natalia Gruenpeter (ICM)

CC-BY